

ai programjába. Az iskola a helyi tanterv elkészítésénél felhasználhatja az oktatási miniszter által a közoktatásról szóló törvény 95. §-a (1) bekezdésnek j) pontja alapján kiadott oktatási programokat (pedagógiai rendszereket) is.

Az itt következő idézetek a határidőkre vonatkoznak: látható, hogy bizonyos iskolafokokon, illetve évfolyamokon még ráérünk, megvárhatjuk azt, hogy készüljenek jobb kerettantervek, avagy több időt szánhatunk a saját változat elkészítésére:

11. §

(1) Az iskolák 2004. június 30-ig felülvizsgálják pedagógiai programjukat és megküldik a fenntartó részére. A felülvizsgálatnak – a (2)-(4) bekezdésben meghatározott kivétellel – ki kell terjednie az iskola nevelési programjára és helyi tantervére.

(2) Az általános iskolák – az ötödik-nyolcadik évfolyamok tekintetében – a helyi tantervük felülvizsgálatát és a fenntartó részére történő megküldését 2005. június 30-áig is elvégezhetik.

(3) A középiskoláknak és a szakiskoláknak a pedagógiai programjuk felülvizsgálatát az (1) bekezdésben meghatározott időpontig a közoktatásról szóló törvény 48. § (1) bekezdés b) pont hatodik-hetedik gondolatjelében, továbbá (3)-(4) bekezdésében szabályozott körben, helyi tantervük teljes felülvizsgálatát pedig 2011. június 30-áig kell elvégezniük és a fenntartó részére megküldeniük. A helyi tanterv teljes felülvizsgálatát a hat évfolyamos gimnáziumoknak 2009. június 30-áig, a nyolc évfolyamos gimnáziumoknak 2007. június 30-áig kell elvégezniük.

(4) A hat és nyolc évfolyammal működő gimnáziumok 2005. június 30-ig elkészíthetik a helyi tantervük felülvizsgálatát oly módon, hogy biztosítják az egyes iskolai évfolyamok tananyagának és követelményeinek egymásra épülését, és az így elkészült helyi tantervet 2006. szeptember 1-jétől alkalmazhatják.

(5) A fenntartó a közoktatásról szóló törvény 129. §-ának (6) bekezdésében foglaltak alapján az (1)-(4) bekezdésben meghatározottaktól eltérő időpontot állapíthat meg.

(7) A helyi tanterv bevezetése az általános iskola első évfolyamán kezdődik 2004. szeptember 1-jén, ezt követően felmenő rendszerben a többi iskolai évfolyamon.

(8) A közoktatásról szóló törvény 48. § (1) bekezdés b) pontjának nyolcadik gondolatjelében, továbbá a (3)-(4) bekezdésében meghatározottak bevezetése valamennyi iskola, valamennyi évfolyamán a 2004/2005. tanévtől kezdődően kötelező. A középszintű érettségi vizsga témakörei alapján a 2004/2005. tanítási évben kell érettségi vizsgát szervezni.

(9) A többcélú intézmény keretében működő általános iskola és középiskola közösen kidolgozott, egymásra épülő helyi tanterve a 2004/2005. tanévben az ötödik évfolyamon is bevezethető, feltéve, hogy a középiskolai tanulmányok folytatása az általános iskola valamennyi tanulója részére biztosított. E rendelkezések alkalmazhatók akkor is, ha a középiskola egy vagy több általános iskolával megállapodást köt, amelynek keretei között biztosítják az általános iskola minden tanulója részére, hogy tanulmányait a középiskolában folytathatja.

(10) Az e rendelet 3-10. §-ában foglaltak alkalmazása – a (11) bekezdés kivételével – 2004. szeptember 1-jétől az iskola valamennyi évfolyamán kötelező.

Drámai lehetőségeink

Püspöki Péter

I.

„A hazai és nemzetközi mérések (PISA, MONITOR, IEA, SIALS stb.) eredményei egyaránt azt jelzik, hogy a közoktatás alapozó időszaka, az alapkészségek fejlesztése komoly problémákat mutat. ...A nevelési-oktatási célok újragondolása és a tanítási-tanulási gyakorlat során a különböző tanulási eredmények (tudások, ismeretek, képességek, készségek, attitűdök és aspirációk) kívánatos egyensúlyának megteremtésére kell törekedni. A nevelési-oktatási célok kijelölése során el kell érni, hogy kellő hangsúlyt kapjanak a következő kulcskompetenciák: tanulási technikák, intelligens tanulás, alkalmazó tudás, eszközjellegű

kompetenciák, szociális kompetenciák, értékorientáció... [Ez] feltételezi az iskolák és a pedagógusok módszertani kultúrájának átfogó megújítását. Többek között ezt szolgálja... az iskolai szintű pedagógiai innovációk és a sikeres gyakorlatok elterjesztésének a támogatása...

A fenti sorok az *Oktatási Minisztérium középtávú közoktatás-fejlesztési stratégiája* című dokumentumból származnak (ld. www.om.hu) – szervesen illeszkedve az oktatáspolitikai egyéb dokumentumainak kinyilatkoztatásaihoz, illetve az utóbbi évek pedagógiai innovációt szolgáló pályázati kiírásaihoz. A *KOMA XLIX.* számú, a *tanulói kulcskompetenciák fejlesztésére* kiírt pályázata például így fogalmaz:

„...A pályázatok koncepcióját úgy kell kialakítani, hogy az ismeretszerzés, a készség- és képességfejlesztés, valamint a hatékony megismerési folyamathoz nélkülözhetetlen értelmi, érzelmi és motivációs tényezők fejlesztése együttesen történhessen meg. Ehhez a változó életkorokhoz szabott, élményszerű – élményszerző – módszerek alkalmazására van szükség. Ilyen módon kell a támogatást igénylő szakmai tervnek integrált módon mindhárom fejlesztési terület feladataiból részt vállalnia: 1. A gondolkodás fejlesztése, 2. A megismerési képességek fejlesztése, 3. A személyes értékek tudatosítása, a tanulást segítő érzelmi és motivációs tényezők megerősítése.

A Kuratórium elsősorban a tanulókat életszerű és élményszerű személyes tapasztalatokhoz juttató pedagógiai módszerek (pl. kísérletezés, szituációs játék, önkifejezési lehetőséget adó tevékenységek, projekt-munka, alkotótábor, pályamunkák) kidolgozását kívánja ösztöndíjjal támogatni.

Mindeme politikai-oktatásirányítási elszánás ellenére az oktatásban nem érezni az új szemléletű, kompetencia-alapú tanítási-tanulási gyakorlat áttörését. A közoktatás állapotát évről évre legátfogóbban elemző *Jelentés a magyar közoktatásról* című kutatási anyagban a következőket olvashatjuk:

„...a tanítási gyakorlat szintjén nem történt érdemi alkalmazkodás a társadalmi, gazdasági, munkaerőpiaci változásokhoz (Kerber, 2002). Pedig a pedagógusok maguk is érzékelik, hogy az élethosszig tartó tanulás szempontjából kiemelkedő fontosságú kulcskompetenciák, tudások, készségek iskolai fejlesztése, a tanulók felkészültsége elmarad az elvárt és általuk is kívánatosnak tartott szinttől. (...) a tartalmi, módszertani megújulás elmaradásának – az ellentmondásos tartalmi szabályozás mellett – döntően szemléleti okai vannak, mint például a tanításra, ismeretátadásra, az elméletre való koncentráció továbbélése a tanulással, képességfejlesztéssel (a tanulási képességek fejlesztésével), a gyakorlati orientációval szemben”.

Pedig a társadalmi elvárások egyre erősebben fogalmazzák meg egy új szemléletű oktatási gyakorlat szükségességét. Néhány évvel ezelőtt egy szakmai beszélgetés során Fischer György, a Gallup Közvéleménykutató Intézet igazgatóhelyettese, illetve Fodor István, az Ericsson Magyarország Rt. elnök-vezérigazgatója a következőket mondták:

„Az a fajta iskola, amely százötven-kétszáz éven át képes volt a releváns tudás átadására, mára egyre kevésbé működik. (...) Írni, olvasni persze még mindig az iskolában tanulunk meg, de a modern társadalom működése szempontjából fontos ismeretek zömének átadására nem alkalmas a mai iskola.”

„...Az iskolának nem tudással rendelkező diákokat kell kibocsátania, hanem tájékozottat, érdeklődőt. Ugyanis, ha tájékozott, ha érdeklődő, az információs társadalomban a szükséges tudás zömét önállóan meg tudja szerezni.”

Mindezeket a dokumentumokat egymás mellett látva a drámapedagógusban egyetlen fókuszba sűrűsödik az áltaiv csodálkozás: *Mi kell még ahhoz, hogy az oktatásirányítás és a pedagógusképzés felismerje a drámapedagógia kulcsszerepét a középtávú közoktatás-fejlesztési stratégia megvalósításában?*

II.

Fantáziajátékok során gyakran eljátszom a gondolattal, hogy a drámapedagógus szakma és más, interaktív kommunikációs technikákra alapozó pedagógiák képviselői izzó műhelyviták során kalapálják acélossá azokat a szakmai programokat, amelyeket az egymást váltó kormányok oktatásirányítói közös akarattal rendeltek meg, hogy sok-sok évnyi várakozás után, a lexikongyártó oktatási hagyomány béklyóitól megszabadulva, végre valóban korszerűvé, örömtelivé és sikeressé válhasson a magyar oktatás. Látom, ahogy a programok elkészülnek, az erre fordított központi pénzekből tanárok tízezrei ismerik meg egy új szemléletű, tanárnak, diáknak közös élményt adó pedagógia alapjait. Látom, ahogy az ez új szellemiségű pedagógia áthatja a tanítás hétköznapjait: látom az irodalomról vitázó, angolul, németül önfeledten karattyoló, erkölcsi kérdésekről drámai csendben elmélkedő, nemzeti identitásukat lélekben átélő, szóban, képen, mozdulatban kifejezni tudó diáko-

kat... Aztán vége a relaxációnak, és előttem az új NAT. Nézem jobbról, nézem balról, és latolgom, hogy vajon mi lesz a DRÁMA ÉS TÁNC sorsa ebben az új érásban.

A dokumentum általános elveit olvasva bizakodó is lehetek:

„A NAT-ban képviselt értékek, az egységes, alapvető követelmények és az ezekre épülő differenciálás egyaránt azt a célt szolgálják, hogy a tanulók – adottságaikkal, fejlődésükkel, iskolai és iskolán kívüli tanulásukkal, egyéb tevékenységeikkel, szervezett és spontán tapasztalataikkal összhangban – minél teljesebben bontakoztathassák ki személyiségüket.

A különböző ismeretek elsajátítása eszköz a tanulók értelmi, önálló ismeretszerzési, kommunikációs, cselekvési képességeinek a kialakításához, fejlesztéséhez...”

A bevezető fejezet olyan általános követelményeket is megfogalmaz, amelyeknek át kell hatniuk az oktatás egészét:

- hon- és népismeret,
- kapcsolódás Európához és a nagyvilághoz,
- környezeti nevelés,
- kommunikációs kultúra,
- testi és lelki egészség,
- tanulás,
- pályaorientáció.

A kommunikációs kultúra követelményének értelmezése, pedig mintha egyenesen nekünk szólna:

„A kommunikációs kultúra a megismerést, a tanulást, a tudást, az emberi kapcsolatokat, az együttműködést, a társadalmi érintkezést szolgáló információk felfogása, megértése, szelektálása, elemzése, értékelése, felhasználása, közvetítése, alkotása. Összetevői a szimbolikus (verbális, matematikai) jelek útján történő, a képi, valamint a mozgásban, a tevékenységben, a magatartásban megnyilvánuló kommunikáció képességei. Beletartozik ezekbe a metakommunikáció (a tekintet, a gesztusok, a testtartás, a hanghordozás, a mozgástér) alkalmazásának az ismerete is.

*A kommunikációs kultúra részben a műveltség, a tudás alapja, részben az egyén szocializációjának, a társadalmi érintkezésnek, az egyéni és közösségi érdek érvényesítésének, egymás megértésének, elfogadásának, megbecsülésének döntő tényezője. Középpontjában az önálló ismeretszerzés, véleményformálás és -kifejezés, a vélemények, érvek kifejtésének, értelmezésének, megvédésének a képességei állnak. **Mindezek elsősorban az anyanyelv minél teljesebb értékű ismeretét kívánják*...”***

Ismert, hogy a NAT műveltségterületeinek – így a Művészetek – tartalmát a helyi tantervekben kell az iskolában oktatott tantárgyak tantárgyi programjába illeszteni. Ez akár örömhír is lehetne, hiszen egyrészt az iskoláknak lehetőségük van a dráma és tánc önálló tárgyként való megjelenítésére, másrészt a fentebb sorolt általános követelmények is sugallják egy komplex, tantárgy feletti nevelési szemlélet meggyökereztetését az oktató-nevelő munkában, és mint tudjuk, többek között ez a komplexitás a dramatikus nevelés egyik sajátja.

Csak az a csillaggal jelölt utolsó mondat ne lenne! Mert ez azt sugallja, ami már egyszer bekövetkezett. A különböző tárgyak „integrálják” a művészeteket, majd a hétköznapi tapasztalásában észrevétlenül eltűnnek a bennük képviselt tartalmak is. Árulkodó példája ennek a folyamatnak az OM által javasolt kerettanterv, amelyben már nem jelenik meg a DRÁMA ÉS TÁNC!

Ezért meg kell keresnünk azokat a lehetőségeket, amelyeket nem érint a „főtárgyak” offenzívája. Ilyen terület lehet az ember és társadalom műveltségi terület, illetve ezen belül az emberismeret – vagy ahogy az OM kerettantervi javaslata nevezi: etika.

A NAT vonatkozó fejezete a következőkben határozza meg a terület célját és feladatát:

„A társadalmi tapasztalatok és ismeretek megszerzésében az alsóbb évfolyamokon a játékoknak, a konkrét szituációknak, az életszerű helyzeteknek van kitüntetett szerepük. A felsőbb évfolyamokon fokozatosan előtérbe kerül a vita, a politikai-társadalmi-gazdasági mozgások és változások figyelemmel kísérése, az egyéni vélemények megfogalmazása, az iskolai közéletben való aktív részvétel, a demokratikus polgári lét magatartásformáinak kialakítása.

A fejlesztés kiemelt területei: a személyiség tiszteletére nevelés, a nemzeti és állampolgári tudat erősítése, a szociális érzékenység, az életkornak megfelelő társadalmi problémák iránti nyitottság, a környezetért érzett felelősség, a más kultúrákkal szembeni tolerancia, a humánus, értékeket védő magatartás fejlesztése.

se, a demokratikus intézményrendszer használatához szükséges ismereteket és készségeket megalapozó készségek és képességek kialakítása”.

A tárgy a történelemmel és az állampolgári ismeretekkel van egy blokkban, de azoktól eltérő tartalmakat foglal magában:

pszichikus működésünk, személyiségünk, gondolkodás, kommunikáció, tanulás, az emberi szellem, az ember mint értékelő lény, az ember mint erkölcsi lény, mozzatóink, az egyes ember fejlődése, kapcsolatok, nemiség, szerelem, házasság, közösség és társadalom, értékrendek és erkölcsök, bizalom, remény, boldogság, ünnep, szépség, rend és szabadság, élet és halál, hit és vallás

Az általános fejlesztési követelmények között – többek között – a következőket olvashatjuk:

- *Lássa árnyaltan az embereket, tudja megkülönböztetni a bűnt a bűnöstől, elemezze mások és önmaga hibás és jó döntéseit.*
- *Ismerje fel, hogy ő és mások kiért, miért, miben és mennyiben felelősek.*
- *Legyen tisztában a rokoni és baráti kapcsolatok értékével.*
- *Becsülje az emberi élet és a természet értékeit, tudjon érvelni mellettük.*
- *Értse, miért van szükség az alapvető magatartási szabályok megtartására.*
- *Törekedjen a konfliktusok feloldására.*
- *Tudja indokolni az egyének viselkedését adott szituációban.*
- *Értse, hogy az emberek az eseményeket és a változásokat különbözőképpen érzékelik és értékelik.*
- *Értse, hogy a személyek és csoportok cselekedeteit helyzetük, érdekük és az adott szituáció hogyan befolyásolja.*
- *Konkrét esetekben tudjon különbséget tenni a „jó” és a „rossz” között.*
- *Legyen tudatában annak, hogy az egyes emberek vagy közösségek számára előnyös események mások részére hátrányosak lehetnek.*
- *Legyen képes a többségi és kisebbségi vélemény összehasonlítására és értékelésére, a kisebbségi vélemény figyelembevételére.*

A megfogalmazások mögött lehetetlen nem ráérezni a drámai történetekre...

Befejezésül a fentebb felsorolt tananyagtartalmak közül hármat idézek részletesen.

Az ember mint erkölcsi lény

Tananyag: *Választás és döntés, szándék és tett. A rossz, a hibázás és a bűn (a valamiben bűnös és a rossz ember, a hibázó és a bűnöző, bűnös rendszerek). Az erkölcsös cselekedet (jót jól). Az erények.*

Képességek, kompetenciák: *Legyen képes fontos helyzetekben a választási lehetőségek mérlegelésére; felismerni, indokolni mások és önmaga hibás és jó döntéseit. Különböző élethelyzeteket elemezve vázoljon fel különböző választási lehetőségeket, indokolja meg a döntések helyességét vagy hibásságát.*

Minimális teljesítmény: *A választás és a döntés, a szándék és a tett különbségei. Tudja, hogy az emberek mást és mást tartanak jónak és rossznak, valamint azt is, hogy sokféle értékben és normában megegyeznek.*

Mozgatóink

Tananyag: *Meghatározottságaink, gyökereink. Vágy, szükséglet, lehetőség, akarás, siker, igény. Érdekek, értékek, normák. Beállítódás, magatartás és viselkedés. Nyitottság, empátia és tolerancia. Előítélet és előítéletes viselkedés. Szándék, tudatosság, célok.*

Képességek, kompetenciák: *Legyen képes felfedezni a különböző viselkedések és döntések mögött meghúzódó mozgatókat.*

Minimális teljesítmény: *Fontos mozgatók (szükséglet, érdek, lelkiismeret).*

Kapcsolatok

Tananyag: *Alapvető kapcsolatok (viszony a tárgyakhoz, az élőlényekhez, szerepkapcsolatok, intim kapcsolatok). Családi kapcsolatok (szülő és gyermek kapcsolat, a testvérek, házastársak, rokonok). Barátság. Egyéb kapcsolatok (a munkatársaktól a nemzetig). A kapcsolódás formái és módjai (rokonszenvelenség, őszinteség-hazugság, alkalmazkodás-önállóság, előítélet-nyitottság, gyávaság-bátorság, erőszak-békesség, kooperáció-versengés, szeretet-gyűlölet). Felelősség (önmagukkal, másokkal, utódainkkal,*

az élővilággal és egész környezetünkkel szemben). *A kapcsolatcultúra legfontosabb erényei* (alkalmazkodóképesség, becsület, hűség, önzetlenség, őszinteség, szolgálat, szolidaritás, tisztelet, türelem, udvariasság, vezetőképeség). *Konfliktuskezelés.*

Képességek, kompetenciák: *Legyen világos képe szerepeiről és hovatartozásairól. Tudatosítsa, milyen a viszonya másokhoz, hogy kiért miben és mennyiben felelős.* Próbálja megítélni, milyen jelekből lehet következtetni egy-egy megnyilvánulás hamis vagy igaz, önző vagy önzetlen voltára. Az életből és műalkotásokból vett példák segítségével ítélje meg egy-egy emberi megnyilvánulás őszinte vagy hazug, önző vagy önzetlen voltát.

Minimális teljesítmény: *Az emberi kapcsolatok és kapcsolódások alapvető formái és erényei. Érvelés a gondosan kiválasztott és mély társas kapcsolat értékessége mellett.*

Ezekon a lapokon nem kell magyarázni, hogy hol is rejlenek a drámai feldolgozásért kiáltó témák ebben a tananyagban. Állítom, hogy minden drámatanfolyamon születik 5-10 olyan óraterv, amely tökéletesen illeszkedik az itt megjelölt témák valamelyikéhez. Ha átlapozzuk a publikált drámaóraterveket, minimum félszáz körül lehet azoknak a száma, amelyek szintén illeszkednek az etika tantárgy témáihoz. Hiszen maga a tárgy olyan témákat feszeget, amelyeknek a komplex dráma eszközeivel történő feldolgozás lehet a legérvényesebb formája.

Nem az volt a célom, hogy ötleteket adjak az etika drámapedagógiai eszközökkel történő feldolgozásához. Egyrészt úgy gondoltam, érdemes megmutatni azt az oktatásirányítási kontextust, amelyben a szakmánkat művelnünk kell, másrészt – az előző céllal összhangban – azt kívántam érzékeltetni, hogy a drámapedagógia alkalmazásának megvannak a lehetőségei a NAT-ban.

Arra hiába várunk, hogy a magyarosok vagy a matekosok szólnak: „Gyerekek, nem kértek néhány órát a mienkből?”. Mindaddig, amíg fentebb leírt relaxációs fantázia valósággá nem válik, nekünk kell megtalálni és körülbástyázni azokat a pontokat iskolánk helyi tantervében, amelyek a dramatikus nevelés bázisaivá lehetnek. Ha ez nem az etika, akkor az állampolgári ismeretek. Ha az sem, akkor a filozófia. És ha a történelem minden társadalomismereti órát magának követel, akkor jelenjen meg a dráma az osztályfőnöki nevelési programban.

Egy dolog biztos: amiről az oktatáspolitikai csak beszél, azt a drámapedagógia képes megvalósítani. Jelenleg Magyarországon a nem alternatív iskolákban csak a drámapedagógia képes erre.

Gondolatok a szakértői drámáról

Ledóné Dolmány Mária – Szauder Erik

A szakértői játék, vagy ahogy másképpen nevezik, „a szakértő köntösében” végzett játék a tanítási dráma alkalmazásának komplex, csak több foglalkozásban megvalósítható, elsősorban tantárgyi ismeretek átadását, rendszerezését, mélyítését segítő módja. Az egyes lépések eredményeképpen a résztvevők és a folyamatot irányító tanár egy képzeletbeli, de meghatározott célra szerveződő „céget” hoznak létre és kezdenek működtetni. A résztvevők mindvégig a felállított szervezet vagy vállalat munkatársai, szakemberei maradnak. A szakértői játékban a tárgyi ismeretek mozgósítása és a feladatok megoldása válik elsődleges jelentőségűvé. A szakértői játékban a feladatok *eszközként* szolgálnak, melyeken keresztül a résztvevők a tanár által kijelölt ismeretterületeket megközelíthetik.

A szakértői játékban a résztvevők leggyakrabban szoros együttműködésre alapozott kiscsoportos (*team*-) munkát végeznek, és modellezik mindazokat a kihívásokat, melyekkel a való világban szembe kellene nézniük. A hideg versengésre épülő, az egyéni teljesítményeket előtérbe állító és jutalmazó pedagógiai megközelítésmódtól eltérően a szakértői játékban (más, kooperatív technikákhoz hasonlóan) a résztvevők által elért közös eredmények állnak a középpontban. A résztvevőknek együtt kell működniük egymással, elemezniük kell a szakmai megoldásokat igénylő problémahelyzetet, egyeztetniük kell egymással elgondolásaikat, adott esetben kompromisszumokat kell kötniük, felelősséget kell vállalniuk a munka egyes fázisaiért és a végeredmény szakmaiságáért, és mindezt valamilyen közös cél érdekében kell megtenniük. Energiáikat ugyanakkor nem erre, hanem elsősorban a feladatmegoldásra kell koncentrálniuk; ennek eredményeképpen viszont tudatára ébrednek saját tudásuknak és képességeiknek, illetve felismerik és aktív tanulási folyamaton keresztül felszámolják az ismereteikben esetleg megmutatkozó hiányosságokat. E folyamat során ugyanakkor nem csak intellekt-